

PENOLOGIE EN VICTIMOLOGIE / PENOLOGY AND VICTIMOLOGY (2)**Peer-to-peer leren en ondersteuning: ook mogelijk in gevangnissen!?**

DORIEN BROSENS^a
LIESBETH DE DONDER^b

^a Postdoctoraal onderzoeker, Vakgroep Educatiewetenschappen, Vrije Universiteit Brussel (Corresp.: dbrosens@vub.ac.be)

^b Professor, Vakgroep Educatiewetenschappen, Vrije Universiteit Brussel

INLEIDING

Deze rubriektekst zoomt in op de mogelijkheden van peer-to-peer programma's in gevangnissen. Programma's waarbij peers elkaar ondersteunen, hebben ingang gevonden in uiteenlopende sectoren om het hoofd te bieden aan allerlei problemen, gaande van HIV en aids, gokken tot tienermoeders (PARKIN & MCKEGANEY, 2000). Terwijl bepaalde landen al (redelijk) ver staan met de implementatie van peer-to-peer programma's in gevangnissen (vb. USA, UK, Canada – BAGNALL *et al.*, 2015), wordt hiermee in ons land amper en vaak impliciet geëxperimenteerd. Omdat de interesse vanuit de Vlaamse praktijk echter sterk groeiende is, wil deze tekst een inspiratieoverzicht bieden van verschillende types peer-to-peer programma's in gevangnissen. Hieronder staan we dan ook stil bij de twee vormen die het vaakst voorkomen in de literatuur: peer-educatie en peer support (BAGNALL *et al.*, 2015; SOUTH *et al.*, in press). Daarnaast bespreken we ook kort peer-onderzoek, een soort peerinterventie die niet opgenomen wordt in de bestaande classificaties in de penitentiaire literatuur (vb. BAGNALL *et al.*, 2015; SOUTH *et al.*, in press), maar waar in de realiteit wel projecten rond bestaan.

PEER-EDUCATIE

Uit de internationale review van BAGNALL en collega's (2015) blijkt dat peer-educatie in gevangnissen in het buitenland hoofdzakelijk focust op gezondheidsthema's, waarbij het populairste thema de preventie van HIV is. Een voorbeeld van peer-educatie in gevangnissen waarin men focust op gezondheid is het 'Health and First Aid prison volunteer scheme' dat in samenwerking met het Rode Kruis geïmplementeerd is in alle Ierse gevangnissen. Nadat gedetineerden een intensieve training bestaande uit 7 modules hebben gevolgd, worden ze peer-to-peer leerkrachten die hygiëne, gezondheid en EHBO promoten. Dit heeft onder meer geleid tot de verspreiding van gezondheidsboodschappen (vb. bewustzijns campagne rond tuberculose of buikgriep) en de omvorming van bestaande preventiematerialen in begrijpbare taal en vertaling hiervan in talen die frequent voorkomen in de Ierse gevangnissen (MEHAY & MEEK, 2016). Ook in de Waalse gevangnissen zijn er een aantal peer-educatieve programma's geïmplementeerd. Tot 2015 was er het 'boule-de-Neige' project waarbij gedetineerden andere gedetineerden informeerden over allerhande gezondheidsaspecten (vb. risico's verbonden aan het plaatsen van 'wilde' tattoos en piercings, het delen van scheerapparaten) (MODUS VIVENDI, 2015). Daarnaast is er vandaag het gelijkaardige project 'Détenus Contact Santé' waarbij gedetineerden worden opgeleid om hun medegedetineerden te informeren over allerlei gezondheidsthema's (PLETTINCKX *et al.*, 2015).

Peer-educatie gaat echter breder dan enkel gezondheid. Zo is er in Engeland het Toe-by-Toe programma. Door dit programma kunnen gedetineerden geletterdheids training geven en zo andere gedetineerden leren lezen en schrijven (PERRIN & BLAGDEN, 2016). Gedetineerden kunnen daarnaast ook ingezet worden tijdens groepslessen die gedoceerd worden door een leerkracht. Zo stellen verschillende gevangnissen in Engeland peer-mentoren aan die in

klaslokalen aanwezig zijn tijdens lessen om ondersteuning te bieden aan de leerkracht en de lerende gedetineerden. Deze peer-mentoren helpen gedetineerden met het correct vervullen van opdrachten en moedigen hen aan om de cursus af te maken en eventueel door te stromen naar een andere cursus (BROSENS & DE DONDER, 2016).

PEER SUPPORT

Een tweede vorm van peer-ondersteuning wordt in de literatuur benoemd als peer support. Het idee achter peer support is dat personen die zich in een gelijkaardige positie bevinden, iets te bieden hebben dat niet door professionelen geboden kan worden (FARRANT, 2002). In het Verenigd Koninkrijk zijn er twee formeel georganiseerde vormen van peer support in gevangenissen. Ten eerste zijn er *'insider schemes'* (BOOTHBY, 2011; EDGAR, JACOBSON, & BIGGAR, 2011; PERRIN & BLAGDEN, 2016) – ook wel *'prison orientation'* genoemd in Australië (DEVILLY *et al.*, 2005). Het doel van deze insider schemes/prison orientation is gedetineerden die voor een eerste keer in de gevangenis komen, basisinformatie, geruststelling en praktische ondersteuning te bieden (BOOTHBY, 2011; PERRIN & BLAGDEN, 2016). Nieuwe gedetineerden worden met andere woorden ingelicht over het beleid, de procedures en realiteit van het gevangenisleven door medegedetineerden (DEVILLY *et al.*, 2005). De steun door medegedetineerden wordt enkel tijdens de eerste dagen van detentie verleend (BOOTHBY, 2011; PERRIN & BLAGDEN, 2016).

Daarnaast bestaan er *'listener schemes'* in gevangenissen in het Verenigd Koninkrijk. De taak van listeners is emotionele steun bieden aan medegedetineerden. Gedetineerden kunnen een gesprek hebben met een listener gedurende hun hele detentieperiode (EDGAR *et al.*, 2011; JAFFE, 2012; PERRIN & BLAGDEN, 2016). Dit programma werd geïntroduceerd met als doelstelling het aantal suïcide- en zelfverminkingspogingen terug te dringen (PERRIN & BLAGDEN, 2016). Ook in andere landen bestaan peer-to-peer programma's die als doel hebben aan zelfmoordpreventie te doen. In Canada is er bijvoorbeeld *'SAMS in the Pen'*. Net zoals bij de listener schemes kunnen gedetineerden 24/24u een gesprek aanvragen met een SAM-vrijwilliger (HALL & GABOR, 2004). In Frankrijk is er dan weer het *'CDS programma'*. De taak van de CDS-gedetineerden is om gedetineerden die een risico lopen om suïcide te plegen, te identificeren en te ondersteunen (AUZOULT & ABDELLAOUI, 2013). Uit het thesisonderzoek van VANDE REYDE (2016) blijkt dat er in de gevangenissen betrokken in haar onderzoek (Antwerpen, Gent, Hasselt, Leuven-Centraal en Oudenaarde) geen formele programma's bestaan om suïcide tegen te gaan, maar wel dat gedetineerden bij elkaar op cel geplaatst worden wanneer er een verhoogd risico is op suïcide (vb. relatiebreuk, slecht nieuws vernemen, zware straf krijgen).

In Noord-Amerika bestaat er ook *'peer-to-peer care'* (CLOYES *et al.*, 2016; INDERBITZIN *et al.*, 2016; HOFFMAN & DICKINSON, 2011). Hoewel BAGNALL en zijn collega's (2015) dit oorspronkelijk beschouwden als een apart peer-to-peer programma, bekijken ze dit in een latere publicatie als een vorm van peer support (SOUTH *et al.*, in press). In Noord-Amerikaanse gevangenissen zijn er meer dan 60 *'prison hospice programs'* waarin gedetineerden vrijwillig een verzorgingsrol opnemen ten aanzien van stervende medegedetineerden. Nadat deze gedetineerden een training gekregen hebben, vervullen zij taken zoals voorlezen, eten geven, brieven schrijven naar familieleden van de patiënten, spirituele ondersteuning bieden aan de patiënten en trainen van nieuwe gedetineerden-verzorgers (HOFFMAN & DICKINSON, 2011).

PEER-ONDERZOEK

Gedetineerden kunnen ook betrokken worden in het verrichten van onderzoek. Participatieve onderzoeken waarbij gedetineerden een actieve onderzoeksrol opnemen, zijn redelijk

zeldzaam. Niettemin staan we stil bij twee voorbeelden. Enerzijds is er het participatief onderzoek van FINE *et al.* (2001) in een vrouwengevangenis in New York. Onderzoekers van The Graduate Center en gedetineerdenonderzoekers werkten samen gedurende een vierjarig project. 15 gedetineerden volgden een cursus onderzoeksmethoden waarna ze elk vijf gedetineerden interviewden over onderwijs in de gevangenis. Ook in eigen land is er een voorbeeld te vinden van peer-onderzoek, namelijk het project 'ouders als onderzoekers' in de gevangenis van Gent. Er was een oudergroep van gedetineerde ouders die onderzoek uitvoerde onder begeleiding van de Rode Antraciet, VCOK vzw en Universiteit Gent. Zij deden samen onderzoek over 'ouder zijn in de gevangenis' (EXPOO, 2013). De betrokken gedetineerden hebben uiteindelijk een rapport gemaakt met allerlei aanbevelingen dat ze gepresenteerd hebben aan de directie. De aanbevelingen gingen bijvoorbeeld over de bezoekmodaliteiten en het gebruik van de telefoon (BROSENS *et al.*, 2016).

MEERWAARDE EN AANDACHTSPUNTEN

Academici hebben aangetoond dat het inzetten van peers in het ondersteunen van medegedetineerden verschillende voordelen heeft. Zo zoeken peer-to-peer verzorgers naar innovatieve manieren om tegemoet te komen aan noden van zieke gedetineerden (CLOYES *et al.*, 2016), ervaren peer-ondersteuners hun periode in de gevangenis als positiever omdat ze een vrijwilligerstol kunnen opnemen (PERRIN & BLAGDEN, 2016), verlagen peer support programma's de werklust van penitentiaire beambten (EDGAR *et al.*, 2011), zorgt het voor een verlaging van stress en angst bij gedetineerden die van deze diensten gebruik maken (BOOTHBY, 2011; JAFFE, 2012), en versterkt het geven van geletterdheidsstraining niet enkel het zelfvertrouwen van de lerende gedetineerde maar ook dat van de peer-leerkracht (PERRIN & BLAGDEN, 2016). Peer-to-peer programma's kunnen een sleutel zijn tot een sterke samenwerking tussen gedetineerden, gevangenispersoneel en het management dat nodig is om gedetineerden op een succesvolle manier te bejegenen. Het is echter van essentieel belang de peer-ondersteuners niet te beschouwen als plaatsvervangers van professionelen, maar als een unieke aanvulling hierop (DEVILLY *et al.*, 2005).

Niettemin zijn er ook enkele aandachtspunten verbonden aan het formeel inzetten van peers in gevangenissen. De kans bestaat dat gedetineerden die een verantwoordelijkheids- of vertrouwensfunctie krijgen, deze misbruiken door bijvoorbeeld kwetsbare gedetineerden te intimideren of uit te buiten en illegale activiteiten verrichten zoals het verspreiden van drugs of GSM's (EDGAR *et al.*, 2011). Daarnaast is het belangrijk de rol van peer-to-peer ondersteuners duidelijk te maken tegenover personeel en aandacht te hebben voor de emotionele belasting van bijvoorbeeld listeners (BOOTHBY, 2011). Verder vragen peer-to-peer programma's ook om een zorgvuldige selectie en training van gedetineerden die een ondersteuningsrol opnemen (DEVILLY *et al.*, 2005).

In Vlaamse gevangenissen komen peer-to-peer leren en ondersteuning vandaag de dag eerder op een impliciete, niet bewuste manier voor. Vaak informeren en ondersteunen gedetineerden elkaar (en voornamelijk celgenoten) op een informele manier (BROSENS *et al.*, 2016; Inderbitzin *et al.*, 2016). Hoewel het belang van deze informele contacten niet onderschat mag worden, kan het nuttig zijn na te denken over een de implementatie van een formeel programma (DEVILLY *et al.*, 2005).

REFERENTIES

AUZOULT, L., & ABDELLAOUI, S. (2013). Perceptions of a peer suicide prevention program by inmates and professionals working in prisons. *Crisis*, 34(4), 289–292.

- BAGNALL, A.-M., SOUTH, J., HULME, C., WOODALL, J., VINALL-COLLIER, K., RAINE, G., KINSELLA, K., DIXEY, R., HARRIS, L., & WRIGHT, N. M. J. (2015). A systematic review of the effectiveness and cost-effectiveness of peer education and peer support in prisons. *BMC Public Health*, 15(1), 290.
- BOOTHBY, M. R. K. (2011). Insiders' Views of their Role: Toward their Training. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 53(4), 424-448.
- BROSENS, D., & DE DONDER, L. (2016). *Educational participation of European citizens detained in a foreign European country*. Brussel: Vrije Universiteit Brussel.
- BROSENS, D., DE DONDER, L., MIEVIS, J., SALHI, F., & VAN ROY, L. (2016). *Inspraak & participatie van gedetineerden in de gevangenis van Gent*. Brussel: Vrije Universiteit Brussel.
- CLOYES, K. G., ROSENKRANZ, S. J., BERRY, P. H., SUPIANO, K. P., ROUTH, M., SHANNON-DORCY, K., & LLANQUE, S. M. (2016). Essential Elements of an Effective Prison Hospice Program. *American Journal of Hospice and Palliative Medicine*, 33(4), 390-402.
- DEVILLY, G. J., SORBELLO, L., ECCLESTON, L., & WARD, T. (2005). Prison-based peer-education schemes. *Aggression and Violent Behavior*, 10(2), 219-240.
- EDGAR, K., JACOBSON, J., & BIGGAR, K. (2011). *Time well spent: A practical guide to active citizenship and volunteering in prison*. London: Prison Reform Trust.
- EXPOO. (2013). Ouders als onderzoekers (gevangenis Gent). *Magazine Opvoedingsondersteuning*.
- FARRANT, F. (2002). Isolated but not excluded: can prisoners be participants? *Criminal Justice Matters*, 49(1), 38-39.
- FINE, M., TORRE, M. E., BOUDIN, K., BOWEN, I., CLARK, J., HYLTON, D., ... UPEGUI, D. (2001). *Changing Minds: The Impact of College in a Maximum-Security Prison. Effects on Women in Prison, the Prison Environment, Reincarceration Rates and Post-Release Outcomes*. New York: The New York State Department of Correctional Services.
- HALL, B., & GABOR, P. (2004). Peer suicide prevention in a prison. *Crisis: Journal of Crisis Intervention and Suicide*, 25(1), 19-26.
- HOFFMAN, H. C., & DICKINSON, G. E. (2011). Characteristics of prison hospice programs in the United States. *The American Journal of Hospice & Palliative Care*, 28(4), 245-252.
- INDERBITZIN, M., WALRAVEN, T., & ANDERSON, J. (2016). Leading by example: Ways that prisoners give back to their communities. In L. S. ABRAMS, E. HUGHES, M. INDERBITZIN, & R. MEEK (Eds.), *The voluntary sector in prisons. Encouraging personal and institutional change*. New York: Palgrave Studies, 85-114.
- JAFFE, M. (2012). *Peer support and seeking help in prison. A study of the Listener scheme in four prisons in England*. Keele: Keele University.
- MEHAY, A., & MEEK, R. (2016). The development of a peer-based approach for promoting prisoner health in an English male young offender institution. In L. S. ABRAMS, E. HUGHES, M. INDERBITZIN, & R. MEEK (Eds.), *The voluntary sector in prisons. Encouraging personal and institutional change*. New York: Palgrave Studies, 143-170.
- MODUS VIVENDI. (2015). Bdn en prison. Geraadpleegd op 10 januari 2017, op <http://www.modusvivendi-be.org/spip.php?article79>
- PARKIN, S., & MCKEGANEY, N. (2000). The Rise and Rise of Peer Education Approaches. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 7(3), 293-310.
- PERRIN, C., & BLAGDEN, N. (2016). Movements towards desistance via peer-support roles in prison. In L. S. ABRAMS, E. HUGHES, M. INDERBITZIN, & R. MEEK (Eds.), *The voluntary sector in prisons. Encouraging personal and institutional change*. New York: Palgrave Studies, 115-142.
- PLETTINCKX, E., ANTOINE, J., BLANCKAERT, P., DE RIDDER, K., VANDER LAENEN, LAUDENS, F., CASERO, L., & GREMEAUX, L. (2015). *Belgisch Nationaal drugsrapport 2014. Nieuwe ontwikkelingen en trends, WIV-ISP*. Brussel: Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid.

SOUTH, J., BAGNALL, A., & WOODALL, J. (in press). Developing a typology for peer education and peer support delivered by prisoners. *Journal of Correctional Health Care*.

VANDE REYDE, C. (2016). *Peer support in detentie: een kwalitatief onderzoek naar de implementatiemogelijkheden in Vlaamse gevangenissen*. Gent: Universiteit Gent.

PENOLOGIE EN VICTIMOLOGIE / PENOLOGY AND VICTIMOLOGY (3)

Child Focus en de Notice and Takedown-procedure

Naar een publiek-private samenwerking in de strijd tegen kinderpornografie

YASMIN VAN DAMME^a

^a Beleidsmedewerker seksuele uitbuiting, Child Focus (Corresp.: Yasmin.Vandamme@childfocus.org).

INLEIDING

Het internet biedt een enorme schat aan mogelijkheden aan jong en oud in onze maatschappij. Jammer genoeg heeft de evolutie in informatie- en communicatietechnologieën ook de aandacht getrokken van pedoseksuelen en ‘fanaten van beelden van seksueel misbruik van kinderen’.¹ Voor hen is het internet een bijzonder dankbaar medium om beelden aan te maken via webcams, te verspreiden, in te ruilen of te verzamelen. Hierdoor is het fenomeen ‘kinderpornografie’ een groeiend fenomeen dat steeds meer ongrijpbaar wordt. Beelden worden vaak in wereldwijde netwerken uitgewisseld en technische evoluties, zoals Thor-netwerken, maken opsporing ervan moeilijker. Maar ook het misbruik wordt extremer. Kinderen worden jonger, de situaties worden gewelddadiger, er wordt meer en meer ‘op bestelling’ gewerkt, al dan niet via live streaming. Het gaat hier niet zomaar om beelden, niet zomaar over ‘een vorm van porno’. Kinderpornografisch materiaal zijn sporen, bewijzen, afbeeldingen van het reële seksueel misbruik van kinderen. Echte slachtoffers die niet alleen de pijnlijke ervaring van het misbruik met zich meedragen maar keer op keer een secundaire victimisering ervaren omwille van de wetenschap dat de beelden van ‘hun’ misbruik online circuleren.

Het is omwille van deze slachtoffers dat Child Focus al sinds 2002 binnen haar missies omtrent seksuele uitbuiting strijdt tegen dit fenomeen via de oprichting van het burgerlijk meldpunt www.stopchildporno.be (cfr. *infra*) in nauwe samenwerking met de Federale Politie. Echter, in België wordt vooralsnog geen concreet werk gemaakt van de verwijdering van in België gehoste beelden van seksueel misbruik van kinderen. Daarnaast speelt België slechts een beperkte rol op het internationale toneel, terwijl de tools hiervoor wel voorhanden zijn.

Child Focus biedt, naar het voorbeeld van zusterorganisaties in zo goed als elk ander land in Europa (en daarbuiten), haar diensten aan om politie en justitie te helpen in de strijd tegen de online beschikbaarheid van dergelijk materiaal. In deze bijdrage wordt besproken welke beleidsveranderingen daartoe nodig waren, welke intussen werden gerealiseerd en waar het nog steeds vast zit. Daarnaast wordt ook besproken wat de concrete toekomstige

1 Professionelen raden het gebruik van de term kinderpornografie af gezien elke link met legale pornografie moet afgewezen worden. Om deze reden wordt verder in deze bijdrage gesproken over CSAM, de afkorting voor Child Sexual Abuse Material, hetgeen de te verkiezen term voor professioneel gebruik is (*Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*. Aangenomen door de Interagency Working Group in Luxembourg, 28 January 2016, <http://luxembourg-guidelines.org/>).